

«Όχι» στα ιδιωτικά Πανεπιστήμια

«Είναι ατελέσφορο αλλά και επικίνδυνο φάρμακο»

Α.Θ. ΤΣΑΤΣΟΣ, Κ.Α. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ

1. Στα «ΝΕΑ» της 1ης Ιουνίου 1996 είχαμε καταθέσει την κοινή μας αντίθεση στο άνοιγμα του δρόμου για τα ιδιωτικά πανεπιστήμια. Την εβδομάδα αυτή κυκλοφόρησε το βιβλίο του εξ ημών Δ. Τσάτσου η «Μεγάλη Παρακμή. Κείμενα για την αναξιοπιστία της πολιτείας και της πολιτικής» (Εκδόσεις Καστανιώτη) όπου και αναδημοσιεύεται ως είχε (σελ. 74-84) εκείνο το κοινό μας κείμενο, στο περιεχόμενο του οποίου φυσικά εμμένουμε.

2. Εν τω μεταξύ εν όψει της νέας Αναθεώρησης του Συντάγματος επανέρχεται το θέμα του άρθρου 16 § 5 εδ. 1 και του ανοίγματος του δρόμου για την ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων. Γι' αυτό κρίνουμε χρήσιμο να συμπληρώσουμε τις σκέψεις μας του 1996 παίρνοντας θέση έναντι ορισμένων από τα επιχειρήματα που είτε δεν είναι είτε, από πολλούς πολίτες, δεν θεωρούνται ευκαταφρόνητα.

3. Ένα επιχείρημα επικαλείται το γεγονός ότι μεγάλος αριθμός νέων σπουδάζει στο εξωτερικό, είτε διότι δεν πέτυχε στις εισαγωγικές εξετάσεις είτε διότι θεωρεί τα κρατικά πανεπιστήμια ανεπαρκή. Αυτή η «έξοδος προς τα έξω» συνιστά επιβάρυνση της οικονομίας μας και των οικογενειών. Αντίλογος:

Α. Όσοι νέοι φεύγουν λόγω ανεπάρκειας των κρατικών πανεπιστημίων το πιθανότερο είναι να συνεχίζουν να επιλέγουν τα μεγάλα πανεπιστήμια του εξωτερικού, εφόσον οικονομικά το αντέχουν.

Β. Και αν ακόμη δεχόταν κανείς ότι η σύζευξη της ανώτατης εκπαίδευσης με την ιδιωτική κερδοσκοπία γεννά την ελπίδα ότι το ιδιωτικό πανεπιστήμιο θα είναι καλύτερο του κρατικού, αυτό το «καλύτερο» πανεπιστήμιο δεν θα ήταν προσβάσιμο ούτε για όλους ούτε για τους προικισμένους αλλά μόνο για τους εύπορους.

4. Ένα άλλο επιχείρημα που ακούγεται είναι ότι η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα στην Ευρώπη όπου δεν επιτρέπονται τα ιδιωτικά πανεπιστήμια. Αυτό από μόνο του δεν συνιστά βέβαια επιχείρημα υπέρ των ιδιωτικών πανεπιστημίων και πάντως δεν πρέπει να ξενίζει. Ειδικότερα:

Α. Είναι φυσικό κάθε χώρα να ακολουθεί τις δικές της προδιαγραφές που αντιστοιχούν στην πάντα ιδιότυπη ιστορική εξέλιξη των εκπαιδευτικών συστημάτων. Με αυτή την έννοια, το ζήτημα της ιδιωτικά παρεχόμενης ανώτατης εκπαίδευσης δεν μπορεί να εμφανίζεται πανομοιότυπα στη Μεγάλη Βρετανία όπου η εκπαίδευση παρέχεται κατά παράδοση από ανεξάρτητα ιδρύματα που απλώς χρηματοδοτούνται από το Δημόσιο, στην ηπειρωτική Ευρώπη όπου κυριαρχεί ένα δομημένο και λειτουργικό σύστημα δημόσιας εκπαίδευσης που ελάχιστα επηρεάζεται από τυχόν υπάρχοντα ιδιωτικά ιδρύματα με εντελώς περιθωριακή απήχηση και στις χώρες του τέως σοβιετικού μπλοκ, όπου η ιδιωτική εκπαίδευση ενέσκηψε ως τάυρος εν υαλοπωλείω με αποτέλεσμα την πλήρη αποδόμηση του συνόλου των εκπαιδευτικών μηχανισμών.

Β. Στην περίπτωση της Ελλάδας οι κίνδυνοι είναι μείζονες επειδή ακριβώς η δημόσια ανώτατη εκπαίδευση πάσχει σε πολλά σημεία. Οι μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες δεν έχουν τίποτε να φοβούνται αλλά και τίποτε να ελπίζουν από τη λειτουργία ιδιωτικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Τα λίγα και ασήμαντα

ιδιωτικά ΑΕΙ αποτελούν αδιάφορες παρωνυχίδες ενός εκπαιδευτικού συστήματος που παραμένει υπό δημόσιο έλεγχο.

Γ. Στη χώρα μας το ζήτημα είναι ιστορικά καίριο. Και γι' αυτό ακριβώς βρίσκεται στο επίκεντρο της δημόσιας προσοχής. Μακροπρόθεσμα, τα ιδιωτικά ΑΕΙ απειλούν να μετασχηματίσουν ριζικά το τοπίο της ανώτατης εκπαίδευσης, της έρευνας και ευρύτερα της διαδικασίας παραγωγής γνώσης. Η τυχόν αναθεώρηση του άρθρου 16 § 5 εδ. 1 Συντ. δεν θα οδηγήσει λοιπόν απλώς στην εμφάνιση νέων εκ προοιμίου αδιάφορων και περιθωριακής σημασίας ιδιωτικών ιδρυμάτων πίσω από τα οποία θα είναι κρυμμένη - ή και μη κρυμμένη - μια επιχείρηση, αλλά στο ενδεχόμενο ενός πολυεπίπεδου ανταγωνισμού ανάμεσα σε δυο κατηγορίες εκπαιδευτικών υπηρεσιών. Κάτι τέτοιο δεν είναι βέβαια σίγουρο ότι θα επισυμβεί. Είναι πολύ πιθανό όμως το «όρος» να γεννήσει τελικώς μόνον «μύες». Τι θα γίνει όμως εάν οι μύες αυτοί μεταλλαγούν σε «δράκοντες». Το έστω απίθανο αυτό ενδεχόμενο οφείλει να μας προβληματίζει.

5. Επίσης υποβάλλεται το επιχείρημα ότι ο «ανταγωνισμός» ανάμεσα στα ιδιωτικά και στα δημόσια ιδρύματα θα «εξαναγκάσει» τα δεύτερα να βελτιωθούν και να εκσυγχρονισθούν.

Α. Ως προς το περιεχόμενο των σπουδών, αυτό θα μπορούσε να ισχύσει μόνο αν ο πλήρης και αποκλειστικός προσανατολισμός των σπουδών στις κατ' εικασίαν άμεσα «εξαργυρώσιμες» μορφές γνώσης θεωρηθεί «βελτίωση»! ή εάν η απαξίωση όλων εκείνων των τομέων γνώσης και προβληματισμού που δεν συμβάλλουν ευθέως στην άμεση ενίσχυση της ανταγωνιστικής παραγωγικότητας βαπτισθεί «εκσυγχρονισμός».

Β. Το ερώτημα που απομένει να τεθεί είναι αν κάτι τέτοιο θα ήταν επιθυμητό. Δεν μπορούμε παρά να αναρωτιόμαστε για το ποιο θα ήταν το μέλλον μιας κοινωνίας που θα έχει «απαλλάξει» την εκπαίδευση από τα τελευταία υπολείμματα τόσο της οικουμενικής ανθρωπιστικής παράδοσης όσο και της ιδιαίτερης εθνικής πολιτιστικής ταυτότητας. Υπό τους όρους αυτούς, οι μέλλοντες εργαζόμενοι δεν θα εκπαιδεύονται ούτε ως πολίτες της οικουμένης ούτε ως πολίτες της χώρας τους. Θα κληθούν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά και μετά λόγου γνώσεως ως πελάτες και πολίτες της αυστηρά αγοραίας επιβίωσής τους.

6. Το πιο αξιοσημείωτο επιχείρημα βέβαια είναι εκείνο που προκύπτει, αν δεχθούμε ότι η Ελλάδα υποχρεούται από την ευρωπαϊκή ενωσιακή τάξη να καταργήσει την απαγόρευση των ιδιωτικών πανεπιστημίων. Και εδώ όμως θα μπορούσε κανείς να παρατηρήσει τα εξής:

Α. Η υποχρέωση του εθνικού συνταγματικού νομοθέτη να προσαρμόσει τον θεμελιώδη νόμο της χώρας στο ευρωπαϊκό κεκτημένο δεν μπορεί να έχει ως έννομη συνέχεια την αγνόηση μιας άλλης θεμελιώδους αρχής της ευρωπαϊκής ενωσιακής τάξης που είναι ο σεβασμός της εθνικής φυσιογνωμίας των κρατών-μελών. Αν λοιπόν η αποκλειστική ανάθεση της ανώτατης εκπαίδευσης σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου αξιολογηθεί ως σταθερό στοιχείο του ελληνικού συνταγματικού πολιτισμού τότε τίθεται πραγματικά το ερώτημα, εάν κατά το ενωσιακό δίκαιο ο εθνικός συνταγματικός νομοθέτης έχει την υποχρέωση να καταργήσει το άρθρο 16 παρ. 5 εδ. 1.

Β. Αλλά ακόμη και εάν η άποψη της ενωσιακής υποχρέωσης ευσταθεί, η αναφορά σε τέτοια επιχειρήματα όχι μόνο δεν προσθέτει τίποτε σε μιαν αναγκαία συζήτηση επί της αρχής αλλά και οδηγεί σε αποπροσανατολισμό και πολιτική αδράνεια. Ο ισχυρισμός ότι αφού ούτως ή άλλως θα οδηγηθούμε στα ιδιωτικά ΑΕΙ θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι η λύση αυτή είναι και ευκαία επί της ουσίας, σημαίνει ότι επιμένουμε να ομφαλοσκοπούμε κάνοντας «την ανάγκη φιλοτιμία». Με αποτέλεσμα να αποδυναμώνονται όχι μόνον οι αντιστάσεις αλλά και η παρεμβατική βούληση της πολιτείας.

7. Τέλος, θα έπρεπε να επισημανθεί ότι σε καμία περίπτωση ο δημόσιος χαρακτήρας του ελληνικού πανεπιστημίου δεν υπήρξε και δεν έχει καταστεί ποτέ εργαλείο της δεξιάς για να υποτάσσει την έρευνα και τη διδασκαλία στη δική της ιδεολογία. Ακούστηκε και αυτό το επιχείρημα, του οποίου όμως η αντιμετώπιση δεν νομίζουμε ότι είναι αναγκαία.

8. Θα θέλαμε να θέσουμε ένα ακόμη ερώτημα: Για τα ιδιωτικά πανεπιστήμια θα ισχύσει ο κανόνας της «πλήρους αυτοδιοίκησης» ή η ισχύς του θα είναι περιορισμένη στα δημόσια πανεπιστήμια;

A. Δεν χρειάζεται βέβαια να τονίσουμε το αυτονόητο και γνωστό, ότι ο κανόνας της «πλήρους αυτοδιοίκησης» που σε παλαιότερα Συντάγματα θεσπίζονταν χωρίς την έμφαση «πλήρως», αποτελεί κρίσιμη προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας, δηλαδή τόσο των διδασκόντων όσο και των διδασκόμενων.

B. Δυσκολευόμαστε να φανταστούμε ένα «πλήρως αυτοδιοικούμενο ιδιωτικό πανεπιστήμιο»! Ποιοι θα αυτοδιοικούνται έναντι τίνων; Προφανώς οι διδάσκοντες και οι διδασκόμενοι έναντι της ιδιοκτησίας. Υπάρχει όμως επιχειρηματίας που θα παραδώσει την τύχη της επιχείρησης ή ενός «θυγατρικού» της ιδρύματος στους υπαλλήλους και στους πελάτες;

«Αφήστε να ανθίσουν όλα τα λουλούδια»

9. Το κύριο ουσιαστικό ερώτημα που χρήζει συζήτησης είναι το ζήτημα της βεβαίας και πανθομολογούμενης υποβάθμισης και δυσλειτουργίας των υπηρεσιών που παρέχονται σήμερα από τα δημόσια ΑΕΙ και των τρόπων με τους οποίους οι τρέχουσες τάσεις είναι δυνατόν να αναστραφούν σε συνάρτηση με τις αβέβαιες επιπτώσεις «ανταγωνιστικών λειτουργούντων μελλοντικών ιδιωτικών ιδρυμάτων πάνω στη λειτουργία των ήδη υπάρχοντων δημοσίων. Πάνω σε αυτό το ερώτημα οι εξής ελάχιστες σκέψεις:

A. Οι δυσλειτουργίες των ΑΕΙ οφείλονται - σε σημαντικό βαθμό - στην περιορισμένη - όπως προηγουμένως σημειώσαμε - χρηματοδότηση της εκπαίδευσης και της έρευνας. Τα ποσοστά είναι, όπως ξέρουμε όλοι, τα χαμηλότερα στον πολιτισμένο κόσμο, και βαίνουν συνεχώς επί τα χείρω.

B. Θα πρέπει όμως να υπογραμμίσουμε ότι στο σημείο αυτό η πολιτεία φαίνεται να επιλέγει τη στάση του Πόντιου Πιλάτου. Το αδήριτο αποτέλεσμα των παραλείψεων του κράτους εμφανίζεται ως πρόσχημα για τη συνεχιζόμενη αποχή του από οποιαδήποτε πρωτοβουλία. Πράγματι, το συχνά προβαλλόμενο επιχείρημα ότι δεν επιτρέπεται να χρηματοδοτηθεί ένα «δυσλειτουργικό» σύστημα από το «υστέρημα του ελληνικού λαού», αν δεν προδικάζεται ότι οι πόροι θα «πιάσουν τόπο», οδηγεί στην πολιτικά και λογικά απαράδεκτη παραδοχή ότι είναι καλύτερο να εγκαταλειφθεί το σύστημα μιας δυσλειτουργούσης δημόσιας παιδείας στον εξ ασιτίας θάνατο από το να επιχειρηθεί μια δαπανηρή θεραπεία και αναβάθμισή του από την υπεύθυνη πολιτεία.

Γ. Σε μια εποχή που ορίζεται ως η εποχή της πληροφορίας και της γνώσης, το κράτος εμφανίζεται ως αρνούμενο ή ανίκανο να αναλάβει το βάρος των αναγκαίων πρωτοβουλιών. Υπό τας γραμμάς λοιπόν, τα ιδιωτικά ΑΕΙ εμφανίζονται ως εξ ουρανού πανάκεια. Αφού δεν θέλουμε να αυξήσουμε μια χρηματοδότηση με αβέβαια μακρόπνοα αποτελέσματα, ας πιστωθούμε με χρόνο και αξιοπιστία περιοριζόμενοι στην απλούστερη και ανέξοδη επίκληση των πάνσοφων αγοραίων δυνάμεων. «Αφήστε να ανθίσουν όλα τα λουλούδια». Κάποια, ίσως, μπορεί να καρποφορήσουν από μόνα τους. Και «κάποιοι» σίγουρα θα ωφεληθούν.